

Opgave 1

Rem op de kredietverlening in Japan

De banken in Japan lopen flinke risico's nu blijkt dat grote bedragen aan vorderingen op bedrijven en gezinnen niet terugbetaald kunnen worden. Als reactie hierop zijn de Japanse banken uiterst voorzichtig geworden met het verlenen van nieuwe kredieten. Hierdoor zijn de bestedingen in Japan sterk gedaald en dreigt zelfs het gevaar van deflatie. Als er inderdaad deflatie ontstaat, kan die ertoe leiden dat de bestedingen verder afnemen.

- 2p 1 Leg uit dat een beperking van de kredietverlening door de Japanse banken tot een daling van de bestedingen in Japan kan leiden.
- 2p 2 Leg uit dat een daling van de bestedingen in Japan tot deflatie in Japan kan leiden.
- 2p 3 Leg uit dat deflatie in Japan ertoe kan leiden dat de bestedingen in Japan verder afnemen.

Opgave 2

Economische stuurmanskunst

Een land kan te maken krijgen met onderbesteding zodat een deel van de productiecapaciteit niet wordt benut. Er ontstaat daardoor werkloosheid. De overheid van dat land kan dan besluiten de bestedingen te stimuleren zodat de bedrijven meer gaan produceren. Het is echter moeilijk te bepalen hoeveel er gestimuleerd moet worden. De kans bestaat dat er te veel gestimuleerd wordt waardoor er nieuwe problemen ontstaan, zoals een verslechtering van de lopende rekening van de betalingsbalans.

In de tekst is er sprake van het ontstaan van werkloosheid.

- 1p 4 Welk soort werkloosheid is hier bedoeld:
- conjunctuurwerkloosheid;
 - structuurwerkloosheid;
 - frictiewerkloosheid;
 - seizoenswerkloosheid?

Hieronder staan zes economische verschijnselen:

1 De overheid stimuleert de bestedingen en de werkgelegenheid neemt toe.

2 De export wordt aangetast en de import neemt toe.

3 De koopkracht van de werknemers neemt toe en de bestedingen stijgen.

4 De productiecapaciteit raakt overbezet en er ontstaat bestedingsinflatie.

5 Er hoeven minder uitkeringen te worden betaald en de sociale premies kunnen worden verlaagd.

6 De lopende rekening van de betalingsbalans verslechtert.

- 2p 5 Zet deze verschijnselen in een zodanige volgorde dat er een correcte economische redenering ontstaat. Begin met verschijnsel 1 en eindig met verschijnsel 6.

■ Opgave 3

ingezonden brief in een krant:

Ballet kan best duurder!

Onlangs adviseerde de Raad voor Cultuur* sommige subsidies te verhogen en andere te stoppen of te verlagen. Zo zou de subsidie van 4 miljoen euro voor 'Het Nationale Ballet' met 280.000 euro moeten worden verlaagd. Komt 'Het Nationale Ballet' - zoals deze krant eerder schreef - nu in de problemen? Welnee, want vergeleken met het buitenland is in Nederland een kaartje voor een balletvoorstelling erg goedkoop. Als de prijs van dat kaartje met een paar euro wordt verhoogd, zal daardoor geen stoel onbezet blijven en zijn de problemen opgelost.

* De Raad voor Cultuur adviseert de overheid over het verstrekken van subsidies aan de kunstwereld.

- 1p **6** Noem een motief dat de overheid kan hebben om via subsidies het gebruik van bepaalde goederen te stimuleren.
- 1p **7** Hoe noemt men in de economie dergelijke goederen?
- 2p **8** Is de vraag naar kaartjes voor balletvoorstellingen volgens de ingezonden brief prijselastisch of prijsinelastisch? Licht het antwoord toe.

Stel dat 'Het Nationale Ballet' 50 keer per jaar optreedt en dat er bij elke voorstelling 1.600 kaartjes worden verkocht. Alle kaartjes hebben dezelfde prijs.

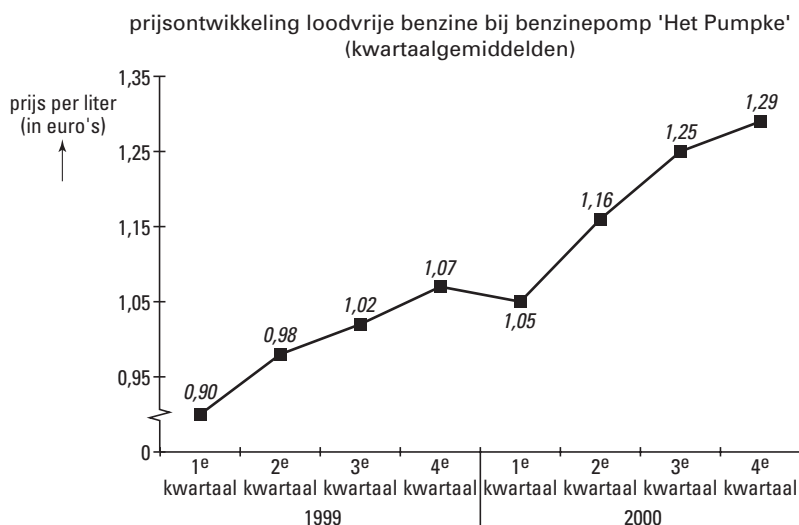
- 2p **9** Bereken met welk bedrag de prijs van een kaartje moet worden verhoogd om de subsidievermindering op te vangen.
- 2p **10** Noem twee andere manieren waarop 'Het Nationale Ballet' de subsidievermindering zou kunnen opvangen. Geef bij elke genoemde manier een toelichting.

Opgave 4

Benzineprijs op recordhoogte

In 1999 en 2000 steeg de benzineprijs zeer sterk. Zoals figuur 1 laat zien, verhoogde ook de eigenaar van benzinepomp 'Het Pumpke' de prijs. Veel automobilisten vonden de hoge benzineprijs vervelend. Dat merkte 'Het Pumpke' aan de verkoopcijfers. Die zijn in tabel 1 weergegeven. In de loop van 2000 werden de protesten steeds luider. Enkele organisaties eisten van de regering een compensatie in de vorm van een lagere benzineaccijns.

figuur 1

tabel 1

verkoop loodvrije benzine 'Het Pumpke' (liters)	
1 ^e kwartaal 2000	420.000
2 ^e kwartaal 2000	412.000
3 ^e kwartaal 2000	402.000
4 ^e kwartaal 2000	396.000

- 1p **11** Bereken hoeveel procent de benzineprijs bij 'Het Pumpke' in het derde kwartaal 2000 hoger was dan in het tweede kwartaal 2000 (in ten minste één decimaal).
- 2p **12** Bereken bij deze prijsstijging de prijselasticiteit van de vraag naar benzine bij 'Het Pumpke' (in ten minste één decimaal).

In het vierde kwartaal 2000 is de prijselasticiteit van de vraag naar benzine bij 'Het Pumpke' $-0,5$. Hieronder staan twee uitspraken met betrekking tot 'Het Pumpke':

uitspraak 1

In het vierde kwartaal 2000 heeft 'Het Pumpke' te maken met een prijsinelastische vraag naar benzine.

uitspraak 2

In het vierde kwartaal 2000 is de omzet van 'Het Pumpke' lager dan in het derde kwartaal 2000.

- 2p **13** Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.

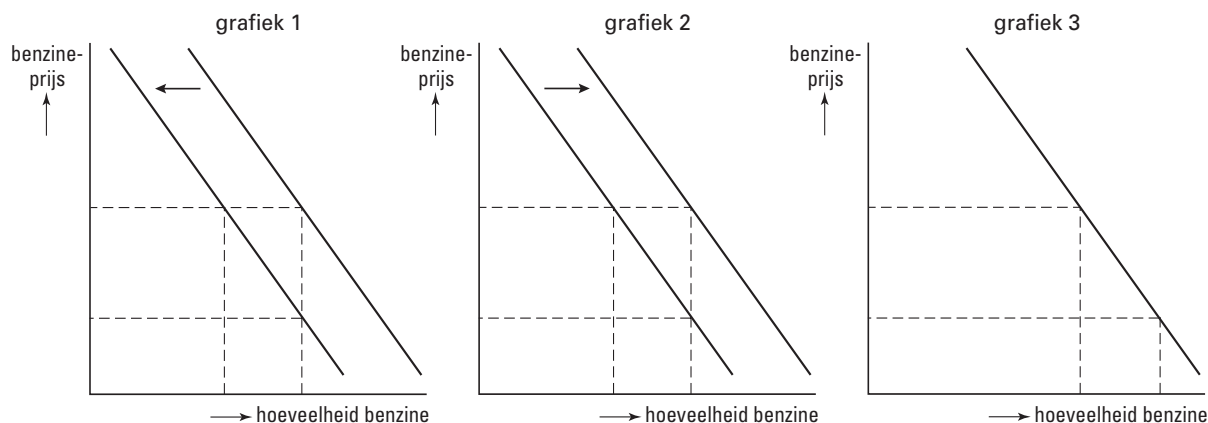
Eindexamen economie 1 havo 2002-II

havovwo.nl

Stel dat de regering besluit de benzineaccijns te verlagen. De pomphouders berekenen deze accijnsverlaging door in de benzineprijs.

- 2p 14 In welke van de grafieken in figuur 2 is de invloed daarvan op de gevraagde hoeveelheid en de prijs juist weergegeven?

figuur 2

Opgave 5

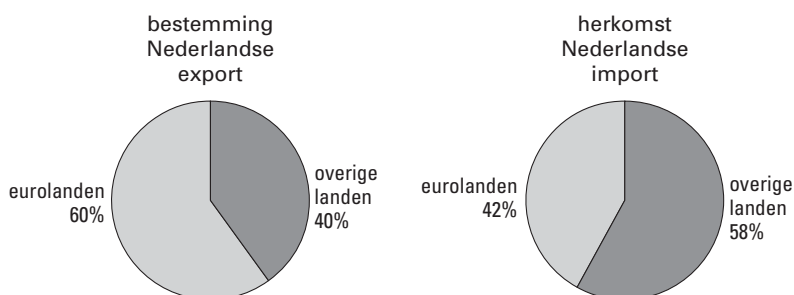
Nederland en de euro

De Nederlandse economie wordt een open economie genoemd. Mede door de hoge export- en importquote is de Nederlandse economie erg gevoelig voor bijvoorbeeld veranderingen van wisselkoersen. Zo heeft een verandering van de koers van de euro invloed op zowel het prijsniveau als de omvang van het nationale product in Nederland.

tabel 2

gegevens over de Nederlandse economie	1999	2000
nationaal product (miljarden euro)	374	402
exportquote (% nationaal product)	60,8	60,2
importquote (% nationaal product)	55,8	55,5

figuur 3

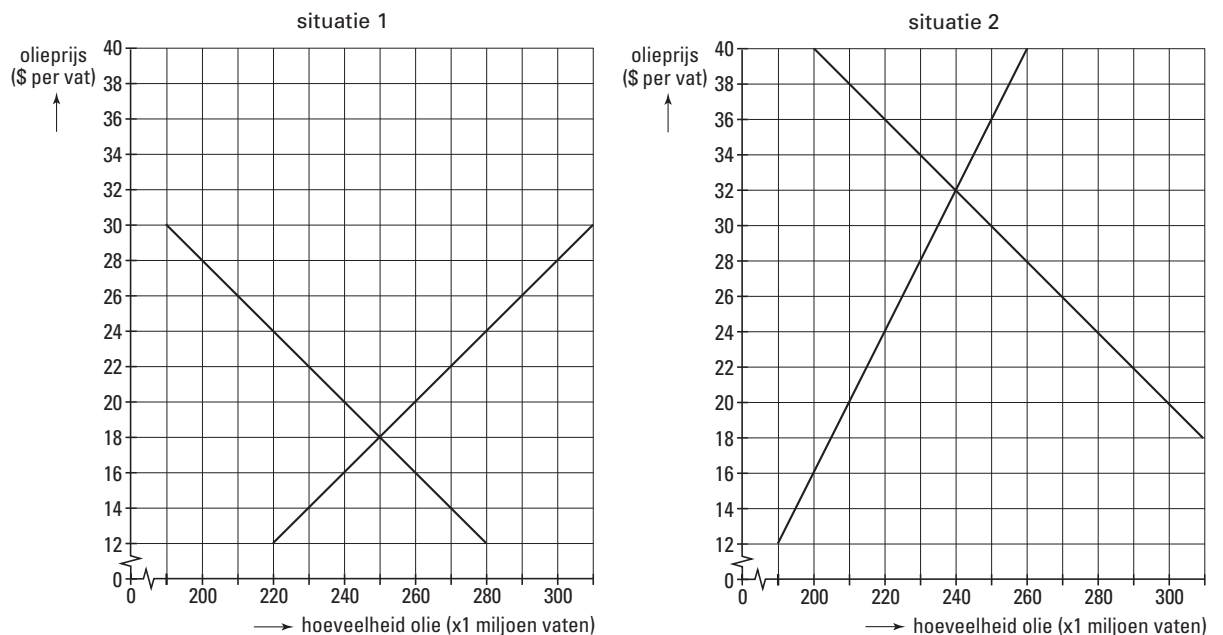
- 2p 15 Bereken met hoeveel procent de importwaarde in 2000 ten opzichte van 1999 is veranderd. Geef daarbij aan of het om een stijging of een daling gaat.
- 2p 16 Leg uit dat door een koersdaling van de euro de kosteninflatie in Nederland kan toenemen.
- 2p 17 Leg uit dat door een koersdaling van de euro de productie in Nederland kan toenemen.
- 2p 18 Zal de productie in Nederland tegenwoordig sterker, minder sterk of even sterk reageren op een koersverandering van de euro dan vroeger op een koersverandering van de gulden? Licht het antwoord toe.

Opgave 6

Olieprijs aan banden

Olie is een belangrijke grondstof voor de Europese economie. Daarom vindt de Europese Unie (EU) een sterk schommelende olieprijs niet wenselijk. De olieproducerende landen zouden voor stabilisatie van de olieprijs kunnen zorgen, maar daarvan wil de EU niet afhankelijk zijn. De EU zou daarom kunnen besluiten de olieprijs te laten schommelen tussen 20 en 28 dollar per vat. Deze prijzen worden interventieprijs genoemd. Dreigt de olieprijs buiten deze grenzen te komen, dan dient de EU tegen de interventieprijs olie te kopen of te verkopen. In figuur 4 staan twee situaties op de oliemarkt weergegeven.

figuur 4

Stel dat in situatie 1 de olieproducerende landen de olieprijs binnen de genoemde grenzen willen houden.

De olieproducerende landen moeten dan de ...**(1)**... van olie ...**(2)**... waardoor de aanbodlijn naar ...**(3)**... verschuift zodat de olieprijs ...**(4)**....

2p **19** Wat moet in plaats van de cijfers worden ingevuld om een economisch correcte tekst te krijgen?

- Bij (1) export / import
- Bij (2) verhogen / verlagen
- Bij (3) links / rechts
- Bij (4) daalt / stijgt

Stel dat de olieproducerende landen *niet* ingrijpen en dat de EU probeert de olieprijs binnen de genoemde grenzen te houden.

2p **20** Moet de EU in situatie 1 dan olie kopen of verkopen? Om hoeveel *vaten* gaat het daarbij minimaal?

3p **21** Moet de EU in situatie 2 dan olie kopen of verkopen? Bereken om welk *bedrag* het daarbij minimaal gaat.

Opgave 7

BTW van 17,5% naar 19%

Op 1 januari 2001 werd in Nederland het hoge BTW-tarief van 17,5% verhoogd naar 19%. Het lage BTW-tarief bleef 6%. Boekhandel 'Het Goede Boek' heeft deze tariefsverhoging volledig in zijn prijzen doorberekend.

Behalve door deze aanpassing veranderden de prijzen niet.

Een klant kreeg van een aankoop de hier afgebeelde kassabon.

kantoorboekhandel			
Het Goede Boek			
Dorpsstraat 14 5384 AA Bernheze			
3 januari 2001			
16:17			
tijdschriften	€	8,85	
studieboeken	€	32,00	
CD-roms	€	71,50	
totaal	€	112,35	
BTW%	netto	BTW	totaal
6	38,54	2,31	40,85
19	60,08	11,42	71,50

- 2p **22** Beschrijf wat de twee BTW-tarieven op de kassabon te maken hebben met het soort goederen.
- 2p **23** Bereken het bedrag dat deze klant had moeten betalen als deze aankoop in december 2000 was gedaan.

De winkelier en twee klanten raken in gesprek over de gevolgen van de BTW-verhoging. Daarbij worden de volgende uitspraken gedaan:

uitspraak 1

Winkelier: „Door de BTW-verhoging moet ik mijn prijzen verhogen en dus neemt mijn omzet af.”

uitspraak 2

Klant: „Door de BTW-verhoging daalt mijn reële inkomen en kan ik minder kopen.”

uitspraak 3

Klant: „Door de BTW-verhoging nemen de directe belastingontvangsten van de overheid toe.”

- 2p **24** Geef voor elke uitspraak aan of deze juist of onjuist is.

Opgave 8

Grote oogsten niet altijd goed

Grote oogsten lijken land- en tuinbouwers voordeel op te leveren. Grote oogsten kunnen echter een zodanige prijsdaling tot gevolg hebben dat de aanbieders verlies gaan maken. De omzet valt immers tegen terwijl veel kosten al gemaakt zijn. Aardbeienkweker Jansen bijvoorbeeld heeft te maken met sterk wisselende omstandigheden. Zijn totale kosten in euro's (TK) hangen als volgt af van het aantal kratjes aardbeien (Q): $TK = 3,2Q + 11.520$. In het jaar 2000 was de productie 4.000 kratjes aardbeien die voor € 8 per kratje werden verkocht. Door de mooie zomer is in het jaar 2001 de productie 6.000 kratjes aardbeien die voor € 5 per kratje kunnen worden verkocht. Hoewel hem dat een verlies oplevert, besluit Jansen de aardbeien toch te oogsten en te verkopen.

- 2p **25** Bereken de break-evenafzet van Jansen in het jaar 2000.
- 2p **26** Bereken het verlies van Jansen in het jaar 2001.
- 2p **27** Is het economisch gezien verstandig van Jansen om - ondanks het verlies - de aardbeien te verkopen? Licht het antwoord toe.

■ Opgave 9

Afval per kilo

Tot 1 januari 2000 kende de gemeente Lindewal een vast tarief voor het ophalen van huisvuil. Een huishouden betaalde tot die tijd een vaste afvalheffing van € 160 per jaar. Vanaf 1 januari 2000 is de afvalheffing ook afhankelijk van het aantal keren dat de afvalcontainer geleegd wordt én van de hoeveelheid afval die daarbij wordt aangeboden. Lindewal hanteert vanaf 1 januari 2000 het onderstaande tariefstelsel:

vast bedrag per jaar	bedrag per kilo	bedrag per geleegde container
€ 55	€ 0,15	€ 1,45

Het streven is de hoeveelheid aangeboden afval te beperken. De bedoeling daarvan is dat de consumptie door de burgers tot minder negatieve externe effecten leidt. De wethouder van milieuzaken verdedigt dit beleid met de stelling dat de welvaart van de burgers van Lindewal hoger wordt doordat de negatieve externe effecten afnemen, ook als de lasten van de burgers door het beleid stijgen.

- In 2000 wordt bij de huishoudens in Lindewal de afvalcontainer gemiddeld 26 keer geleegd.
- 3p **28** Bereken hoeveel kilo afval een gemiddeld huishouden in 2000 maximaal mag aanbieden zonder duurder uit te zijn dan in 1999.

Uit een gemeentelijk onderzoek in 2000 naar de reacties van de burgers komt naar voren dat:

- de burgers van Lindewal minder papier en glas bij het afval zijn gaan doen zodat in grotere mate gerecycled kan worden;
 - sommige mensen een deel van hun afval niet meer aanbieden maar ergens op een rustig plekje achterlaten;
 - een aantal mensen in Lindewal een compostbak heeft aangeschaft waarin groente-, tuin- en fruitafval wordt gecomposteerd;
 - steeds meer mensen bereid blijken te zijn grofvuil tegen betaling in te leveren bij de milieudienst van de gemeente.
- 2p **29** Geef bij elke reactie aan of daardoor sprake is van een toename of van een afname van negatieve externe effecten van consumptie.
- 2p **30** Onder welke voorwaarde is de stelling van de wethouder juist?

■ Opgave 10

Berichten uit het onderwijs

Tekort aan leraren

Het onderwijs kampt met een groot tekort aan personeel. Vakbonden en overheid zoeken naar mogelijkheden om leraren aan te trekken en voor het onderwijs te behouden. Een van de gedachten is een verhoging van het salaris.

De onderwijs-CAO

Volgens de CAO moeten de lonen in elk geval worden aangepast aan de inflatie. De loonstijging voor het komend jaar levert een forse koopkrachtverbetering op. In de CAO worden verder afspraken gemaakt over zaken als scholing en kinderopvang.

Promotie

Mevrouw Leest geeft al twintig jaar les. Met ingang van het nieuwe schooljaar krijgt ze een nieuwe functie: ze wordt conrector. Aangezien ze daardoor een grotere verantwoordelijkheid krijgt, betekent dat een hoger salaris.

In de tekst is er sprake van een:

- initiële loonstijging
- incidentele loonstijging
- prijscompensatie
- secundaire arbeidsvoorwaarde

3p **31** Geef voor elk van deze begrippen aan in welke zin van de tekst het begrip aan de orde is.

2p **32** Hoe blijkt uit de tekst dat de arbeidsmarktsituatie invloed kan hebben op de CAO-onderhandelingen? Licht het antwoord toe.